

II

2310

C. R. GEBLESCU

PROBLEMA AGRARĂ
IN
ROMÎNIA

Institutul grafic SAMITCA

I. SAMITCA' & D. BARAȘ, Societate în comandă
CRAIOVA

Prețul 1 Leu.

PROBLEMA AGRARĂ
ÎN
ROMÂNIA

PROBLEMA AGRARĂ

ÎN

ROMÎNIA

DE

C. R. GEBLESCU

Doctor în drept din Paris, fost magistrat,
fost prefect al județului Dolj.

Moto:

„Pe deasupra legiurilor financiare, pe deasupra legiurilor economice, pe deasupra legiurilor politice în Statele moderne stau legiurile sociale... așa este și chestiunea țărănească”.

(Take Ionescu. *Discurs rostit la banchetul din Craiova, 24 Septembrie 1906*).

Institutul grafic SAMITCA

I. SAMITCA & D. BARAȘ, Societate în comandită

CRAIOVA

67,731.

II 2310

Domnului

I. Kalinderu

Administratorul Domeniilor Coroanei

PREFAȚĂ

Toți oamenii cu perspicacitate și cu judecată preziceau că vom avea revolte agrare; nimeni însă nu le credea așa de curînd.

Revoltele au fost violente și pe unele locuri numai tunul le-a pus capăt.

*Vecinii noștri de la miez-noapte dăduse guvernului liberal un fel de **Ultimatum** că dacă între 18 Martie ora 12 și 20 Martie aceiași oră revolta nu ar fi stinsă, un corp (sau două nu știu precis) de armată streină va năvăli în țară.*

Calamitatea atunci ar fi fost prea mare.

Starea șubredă a chestii țărănești o cunosc de mult timp. Teza mea de doctorat în drept, publicată la Paris în 1894, acum 13 ani, tratează despre această problemă. De atunci n'am încetat de a urmări starea săteanului nostru.

Am observat că deși s'a vîndut sătenilor domeniile Statului prin legea agrară din 1889 (în

urma revoltei din 1888), deși s'a făcut legea din 1893 asupra tocmelilor agricole, lipsea ceva la rezolvarea chestiî rurale, și fără care nu putea să meargă înainte. Acel ceva este elementul moral, adică cultură rațională și intelectuală, ordine și credit eftin în înțelesul larg al cuvîntului.

Cine va voi dar să rezolve chestia agrară trebuie să țină socoteală de această observație.

Am căutat pentru tratarea ei să nu întrebuițez fraze multe, dar fie-care își are greutatea sa în discuție.

Ibsen a spus că un principiu nu este adevărat decît timp de vre-o 20 de ani. Dacă este așa, trebuie să ne punem în minte că chestia noastră poate fi rezolvată acum pentru cîți-va ani; definitiv nu. După cît-va timp iarăși trebuie să ne gîndim la dînsa și la viitorul țării, la interesul material și moral al celui mai mare număr. Lucrul este posibil și ușor, ne trebuie numai bună voință.

PROBLEMA AGRARĂ

IN

ROMÂNIA

MANIFESTUL REGAL DELA 12 MARTIE 1907

Orî ce reformă va trebui să aibă ca obîrşie principiile propuse în Manifestul Regal.

Iată aceste principii; sînt zece:

„Spre a îndestula cereri drepte şi legitime, **Majestatea Sa Regele** a încuviinţat a se lua de îndată următoarele măsuri:

1) Să se desfiinţeze taxa de 5 lei a legii pentru asigurarea în contra lipsei de porumb, provenită din secetă.

2) Să se desfiinţeze cu totul taxa Statului pe decalitrul de vin, percepîndu-se numai cea pentru fondul comunal.

3) Pentru perceperea impozitului funciar asupra proprietăţii mici ţărăneşti, venitul pămîntului să fie socotit întocmai ca acel a proprietăţilor mari.

4) Proprietăţile Statului precum şi ale aşezămintelor publice de binefacere şi de cultură naţională,

(și ale societăților de asigurare) să fie căutate în regie sau arendate de-a dreptul la țărani.

5) Să se ia măsurile cele mai temeinice pentru a întări băncile populare, ca ele să poată ajuta pe țărani în arendări de moșii.

6) Măsurarea dreaptă a pământurilor date în învoeli și răfuirea cinstită a socotelilor agricole vor fi supravegheate, pedepsindu-se cu cea mai mare asprime măsurile și răfueile false.

7) Se va pregăti o lege pentru ușurarea învoelilor agricole; pământurile de cultură date în bani se vor plăti în bani. Invoelile de muncă agricole vor arăta felul și cătimea acestor munci, iar plățile se vor răfui după prețurile obicinuite din timpul când munca se face. Munca agricolă cu care se îndatorează un cap de familie nu va întrece puterea de muncă a acestuia. Pentru banii dați înainte pe muncă sau pentru rămășițe de muncă plătite nu se va lua o dobândă mai mare de 10 la sută pe an; dobînda nu se va schimba într-o reducere a prețurilor învoelilor. Nu se va îngădui ca învoelile agricole să pună sarcine așa zise pe nume, ci sarcinile vor trebui totdeauna să fie proporționate cu numărul de pogoane date fie-cărui locuitor în invoială. Pe moșiile arendate, țărani vor plăti pământurile închiriate lor cu un spor de cel mult o treime peste valoarea acestor locuri după contractul de arendare.

8) Se va pregăti o lege pentru ca nici un arendaș să nu poată ține în arendă mai mult de două moșii, cuprinzînd împreună o întindere de patru mii hectare, fie arendare directă sau indirectă, sub orî-ce formă ar fi, fie prin rude, slujbași sau persoane interpuse.

9) Se va pregăti o lege prin care se înființează dregătorii administrative, care să reguleze și să garanteze aplicarea legilor și regulamentelor privitoare la învoelile agricole.

10) Se va pregăti o lege pentru înființarea casei rurale spre a înlesni țăranilor luarea în arendă și cumpărarea de proprietăți.

Acestea sînt dorințele **Majestăței Sale Regelui** și ale guvernului **Său.**"

Manifestul termină spunînd că „Acestea sînt dorințele.... și ale guvernului...” Dacă este astfel pentru ce atunci s'a mai format o comisie parlamentară în care au intrat și cîțiva fruntași ai opoziției? Ca să facă proiecte de legi în conformitate cu manifestul, nu era nevoie ca opoziția conservatoare să intre în comisiune; ar fi fost destul ca să se discute în parlament proiectele guvernului.

Cauza este însă că nici odată guvernul liberal nu s'a gîndit să aplice manifestul în mod sincer. Fiind delegat, împreună cu mai mulți proprietari devastați

din Dolj, a cere de la primul ministru D. D. Stur-
dza despăgubiri pentru pagubele cauzate de revol-
tele țărănești, acesta ne-a spus cu această ocazie,
în uimirea tuturor celor prezinți, că: *Manifestul de
la 12 Martie 1907, dat în favoarea sătenilor, nu
însemnează nimic, iar că ceea ce se va face, va fi
făcut în limita legilor existente.*

**Am credința însă că voința Regelui va în-
vinge.**

DATELE PROBLEMEI

În primăvara anului 1888 cinci județe s'au revoltat. În 1907, tot primăvara, s'au revoltat unsprezece. A treia parte din Țara Românească a fost în flăcări. Data viitoare dacă nu se vor lua măsuri, vor fi cu siguranță mai multe.

Noi am avut însă mai mult de cât o revoltă, noi am avut o jacherie, o *anarhie*. (Vezi ziarul *Adevărul* dela 31 Martie, Interview cu D. D. Sturdza). Sătenii revoltați au devastat tot ce au întâlnit în cale, au ars magazii și pătule cu produse, au ucis oameni și multe alte crime au făcut fără să știe pentru ce, unii însă cereau pământ. Tocmai ca în Rusia. Ei voiau expropriarea marilor proprietari în folosul lor. Bogăția acestora îi momia.

Ei s'au ridicat în numele M. S. Reginei din cauza unui *moto* pus pe o broșură de D. V. M. Kogălniceanu. Acele cuvinte sunau astfel: „*Pământul este al celui ce-l cultivă*“. Ceva analog mișcă și pe țărani din Rusia (Alexis Yermoloff, *La Russie Agricole devant la crise agraire*, p. 31). Ideea aceasta antieconomică a produs confuzie în spiritele

ignorante ale sătenilor. Nu este posibil nici conform cu realitatea ca tot ce muncim noi, și ca materia primă sau natura care ne servește la producțiune să fie a noastră. N'ai avea de cît să voești și să produci ceva pentru tine. Trebuie ținut socoteală și de alți factori.

În primele momente panica fiind mare s'a crezut că pagubele vor fi foarte mari.

Se vorbea de sute de milioane, în urmă s'a revenit și se vorbește de 20—30 milioane, mai ales că nu toți agricultorii spun ce-au suferit și păgubit. Ca astfel de calamități, care pun în joc existența țarei, să fie evitate, trebuie să ne întrebăm cărui lucru se datoresc.

S'a zis că sînt instigațiuni ca și la 1888, cu deosebire că atunci instigatorii erau streini, „o mînă streină“ cum zicea D. T. Rosetti, primul-ministru, pe cînd acum ar fi instigatori din țară. Dacă există asemenea instigatori îi va dovedi justiția, dar chestiunea este: *ce trebuie făcut ca instigatorii să nu mai reușească?* În orice caz să facem așa ca pe viitor să nu se mai întîmple nici un conflict între mica proprietate și cea mare.

În zilele noastre numai în Rusia mai sînt revolte agrare în felul alor noastre; în alte State ca Austria, Franța, Germania, Anglia etc. asemenea fatali-

tăți se află numai în trecut, prezentul însă nu arată nici un simptom.

Nu mai este un secret pentru nimeni că, din nefericire, avem în Țara Românească o problemă agrară și încă foarte gravă.

Revoltele din primă-vara aceasta au fost prevăzute de bărbați competenți și luminați avîndu-se în vedere lipsa de o legislație relativă la clasa țărănească și la raporturile lor cu proprietarii. Astfel, unul dintre bărbații cei mai distinși și mai marcanți din elita intelectuală a acestei țări, cum e D. I. Kalinderu, administratorul domeniilor Coroanei, a prevăzut cu luni înainte catastrofa din Martie. La congresele învățătorilor și silvicultorilor ținute anul trecut în timpul Marelui Expozițiuni Jubilare din Capitală, D. Kalinderu cu experiența sa îndelungată și cu pătrunderea sa caracteristică a spus lămurit că dacă nu se va veni cu o legislație de îmbunătățire a soartei țăranilor cine știe ce calamități vor cădea pe țara aceasta.

Cuvintele sale au fost profetice. Azi trebuie să ne gîndim serios la ce este de făcut.

Legea care încă de mult s'a preocupat în mod serios de rezolvarea acestei chestiuni este cea din 1864. Această lege ca și cele care au urmat-o, a avut în vedere numai starea materială a săteanului.

S'au împrăștiat clăcașii romîni, rescumpărîndu-se două treimi din marile proprietăți pentru dinși. Intențiunea legiuitorului a fost bună, în lege însă s'au strecurat lipsuri capitale, și care, după două revolte, ne-a adus unde sîntem astăzi. D. George Maior, în lucrarea sa *Politica Agrară la Romîni*, le rezumă în trei puncte :

- a) puțin pămînt pentru hrană și loc de casă ;
- b) lipsă de pășune ;
- c) lipsă de pădure ;

Să le examinăm pe rînd :

a) Legea din 1864 a luat ca normă că existența unei familii sătenești este asigurată prin posesiunea a 5 pogoane de pămînt arabil, restul ar fi fost pentru pășune. (Ceva mai mult în Moldova). În *Transilvania, Banat și Bucovina s'a dat țăranilor aproape îndoit*.

Și ceea ce este și mai grav, puținul pămînt ce s'a dat săteanului nostru a fost pe de-a întregul cultivat rău de micul proprietar. În loc să cultive arătura în mod intensiv el a cultivat-o ca pe o mare proprietate, iar loc de pășune nu și-a oprit cum era intenția legiuitorului.

La aceasta era împins de însuși codul civil care contribuia la împuținarea pămîntului în posesia micului agricultor, prin împărțirea în mod egal, a moștenirilor. Art. 741, §. 2 zice că : Se va evita cît va sta

prin putință îmbucătățirea peste măsură a moștenirilor și diviziunea exploatațiunilor. Erezii însă au cerut aplicarea principiului (prima parte a art. 741) al egalității loturilor și au fost în dreptul lor.

b) În al doilea rînd legea din 1864 nu reînființează pășunile comunale. Țăranul este lăsat liber să cultive cum va voi terenul său. „A-î lua posibilitatea de a mai ținea vite de prăsilă și de muncă“, zice foarte bine D. Maior, „este egal cu a-î lega orî trunchia o mîină, căci întreaga economie și buna stare a lui este bazată pe creșterea și economia de vite... Țăranul care nu poate ține și crește vite *din ale sale mijloace*, acela nu mai este *țaran*, căci vitele sînt acelea care îl saltă din nevoi. *Apoi vaca cu lapte este vara stîlpul casei, pentru copii mici și creșterea unei populațiuni sănătoase și viguroase*“.

Una dar din cauzele marelui mortalități a copiilor de sătean este lipsa de lapte în abundență, decî de pășuni suficiente.

De lipsa de pășuni însă se mai leagă și dependența săteanului.

Pășuni comunale au numai cîteva *orașe* și anume: Brăila, Bîrlad, Iași și Tîrgu Neamțu.

c) După legile vechi săteanul avea drept la lemne pentru satisfacerea trebuințelor casei (vezi legea din 1844, Mai în 8, art. 9, citată de D. Maior pentru

Moldova; și legea din 23 Aprilie 1851, art. 149, pentru Muntenia). Pădurile au fost lăsate pe mîna Statului și ale proprietarilor, cari le-au exploatat fără control, „și au făcut locuri de cultură din terenul ocupat de ele“.

Aspectul satelor și al acareturilor sătenilor nu s'a modificat mai de loc pe cînd satele din țările romîne de peste munți, unde s'a asigurat fie-cărei familii pînă la 7 pogoane în pădurea comună, s'a modificat în spre bine.

„În modul acesta a procedat Stein Hardenberg în Prusia la 1811, în modul acesta au procedat statele Germaniei și tot pe baza acestor vederi este alcătuită și patentă împărătească pentru Transilvania, Ungaria, și Bucovina“ (Vezi Maior, *op. cit.*, pag. 484).

G. Maior, care a aprofundat chestiunea aceasta mai adăogă, cu bună dreptate: „Comparînd legea agrară a lui M. Kogălniceanu și aplicarea ei cu alte legi similare, ea a fost pentru clasa țăranilor clăcași mult mai vitregă și poate mai împovărătoare decît era legea feudală ungurească din 1847 care a pregătît revoluția din 1848—49. Și totuși Kogălniceanu a trecut în viață și după moarte ca cel mai bine voitor și emancipator al țăranilor!“.

De ce dar să se răzbune sătenii în contra marelui proprietăți cînd nu aceasta este cauza relelor lor?

Mă simt dator să adăog că la legea din 1864

nu toți fruntașii partidelor politice au dat concursul. Ea a fost opera Domnitorului Cuza și a sfetnicului său M. Kogălniceanu. Iar Ion Brătianu și C. A. Rosseti s'au retras din Cameră cu cîte-va luni înainte de discuția primei legi rurale, deși știau că acest proiect va veni în discuție (Vezi A. D. Xenopol, *Domnia lui Cuza Vodă*, Vol. I, pag. 460, nota 117).

Experiența mea de fost prefect care am urmărit viața săteanului, m'a condus, pentru îndreptarea răului, fără ca pentru aceasta să se atace proprietatea mare, una din bazele economice—dacă nu cea mai importantă—ale țării, la următoarele soluțiuni, susținute și de alți cunoscători ai cestiunei, pe care le am rezumat într'un *decalog*.

I.

JANDARMĂRIA RURALĂ

Jandarmăria rurală, așa cum e organizată astăzi, trebuie sau reformată sau desființată. Eu zic că chiar cu jandarmăria actuală, revoltele nici nu trebuiau să aibă loc.

În timpul ultimelor răscoale jandarmii însă n'au dat semne de vieață, și totuși pe unele locuri s'au găsit adunați câte 10 și 20 jandarmi. În comuna Brabova, din Dolj, la prima apariție a răzvrătiților, ei au suferit ca un camarad de al lor să fie ucis de cătră aceștia. În urmă și-au făcut datoria.

D. locotenent Cernătescu, comandantul companiei de Dolj, a văzut aceasta cu ochii săi.

Pe lângă simțul de slăbiciune pe care-l semnalez și pe care nu știu la ce să-l atribui, jandarmăria mai are un defect de organizație. Comandanții săi de companii nefiind pătrunși de spiritul pentru care instituția a fost creată, cred că jandarmul nu trebuie să facă nimic, nici nu este responsabil de nimic, iar prefectul, ca civil, este numai cu numele șeful jandarmăriei locale. Jandarmii nu fac nimic fără ordi-

nul comandantului lor, care din administrator al jandarmăriei s'a transformat în șef efectiv. Ei mai au spirit de castă și preferă orî căreî atribuții vizitarea târgurilor săptămîinale rurale, de unde *iasă ceva*, lucru ce ar trebui să le fie interzis afară dacă vor fi chemați de autoritatea comunală. Jandarmul, după exemplul militarului adevărat, nu merge pe capra trăsorei unui prefect de județ, în inspecțiile din județ. Nu pricep ce are de a face demnitatea sa de jandarm aici cînd inspecția este nu o preumblare ci un serviciu public; și cînd jandarmul face parte din administrația unui județ, iar nu din puterea armată a țării. Jandarmul este un polițist rural, nimic mai mult. Pare că actualul ministru de interne voește din fericire, să modifice și să întărească jandarmăria.

O jandarmărie bine organizată ar fi totuși de o importanță capitală întru împedecarea și represiunea răskoalelor. Săteanul român, cum foarte bine a zis D. Disescu, n'are idea de stat și de ordine în sufletul său, căci nici n'a avut cine să i-o inspire. *Nici o reformă serioasă și temenică nu se poate face și executa decît fiind o ordine în Stat.* Insuși D. Spiru Haret, în faimosul său articol incendiar publicat în *Voința Națională* de la 4 Martie și răs-pîndit în mii de broșure, în care plîngea pe cei 4 nenorociți de țărani din Botoșani, împușcați de că-tră soldați la începutul revoltelor zicînd : că *sîngele*

lor cere răzbunare, (nu ştia sărmanul că el, adevăratul spirit anarhist şi provocator al răscoalelor, va fi obligat să scoată tunul, fiind-că protestase la început în contra armei)—recunoaşte că *prima* datorie a unui guvern este menţinerea ordinei. Cu jandarmii de astăzi şi *cu numărul lor* nu se poate menţine ordinea, decît doară să opriască alegătorii sătenii (ca în Transilvania) de a veni la vot, cum s'a făcut spre ruşinea noastră la alegerile de la Iunie 1907.

În judeţul Dolj, bunioară, sînt 159 de comune rurale şi numai 130 de jandarmi; nici cîte unul de comună!

Cea dintîi reformă de făcut este reforma jandarmăriei.

Iată dar—cum aşi modifica jandarmăria :

a) Numărul lor ar trebui ridicat la doi de comună; reşedinţa lor însă să fie la fie-care a doua comună, decî cel puţin cîte 4 la un loc.

Sînt în ţară aproximativ 3000 de comune rurale, s'ar face decî un corp de 6000 jandarmi. Leafa lor fiind de 60 lei lunar, s'ar atinge cifra bugetară de 3.600.000 lei, care cu alte cheltueli ca diferenţe de leafă, chirii, cai, s'ar ajunge la 4 milioane, ceea ce n'ar fi *excesiv* dacă ni s'ar asigura pe viitor liniştea la sate. În comunele mari ar putea fi mai mulţi jandarmi la un loc.

Leafa jandarmilor ar putea chiar fi mărită.

b) În permanență doi jandarmi călări să facă patrulă *în timpul nopții* pe drumuri, în comune și în cătune. Furturile, asasinatele, vizitele bănuitoare ale instigatorilor ar dispărea. Actuala lege, nu știu pentru ce motive, nu recunoaște patrularea de noapte.

În timpul zilei s'ar putea face patrulă de cavalerie militară, socotindu-se câte 20 călăreți de plasă, care în continuu să viziteze comunele.

c) Jandarmul să fie recomandat de șefii de corpuri din foștii gradați, ca să nu se facă eroare asupra calităților sale.

d) Pentru Muntenia să se aducă jandarmi de loc din Moldova și Dobrogea, iar pentru Moldova din Muntenia, sau înfine din districte diferite.

e) Jandarmul să fie făcut responsabil de liniștea comunei.

f) El să primească ordine de la prefect, directorul prefecturii, și inspectorul comunal.

Astăzi se ivesc conflicte între inspectorii și jandarmi necunoscându-și aceștia atribuțiile. Așa s'a întâmplat că un jandarm, prin comandantul companiei, a reclamat, fără încunoștiințarea prefecturii, parchetului, pe un inspector comunal. Aceasta se poate califica ca spirit greșit și de castă.

Nu se poate menține ordine într'un Stat, fără energie, și nici se poate face reforme fără ordine.

II

LEGEA DE TOCMELI AGRICOLE

Proiectul care va fi cel mai violent discutat de viitoare Camera va fi acela asupra modificării legii de tocmeli agricole.

Înainte de a discuta asupra actualei legi de tocmeli agricole un mic istoric se impune.

Înainte de anul 1766, Țara Românească n'a cunoscut „*Contractul sau tocmelile agricole*“. În acel an, în Moldova, prințul Gr. A. Ghica aduse regulamentul *Convenționalistilor cu contract*. „Atunci“, zice D. Maior (la pag. 160) „s'a introdus pentru prima oară în principate sistema de cultură—prin învoială—numite *tocmeli și învoeli agricole*, fără de care noul Stat modern, Regatul României crede a nu putea exista“.

Iată ce măi spune și restul aceluși capitol: „Dacă pentru starea săteanului și dezvoltarea agriculturii în Principate a fost un pas înapoi legile din 1746 și 1749 din Muntenia, care au redus pe toți țărani și sătenii clăcași la starea și condițiunea de *rumini* și *vecini*, apoi nu măi puțin funest fu și ur-

bariul din 1768 din Moldova, (al lui Calimach) prin care se creă o altă nouă clasă de săteni aceia a *convenționaliştilor cu contract*, cînd se făcu legea pentru regularea relațiilor dintre stăpînii de moșie și țărani prin învoeli, că sătenii cari vor fi făcut tocmeala pentru lucru cu stăpînul moșiei, *după zăpîsul de tocmeală să urmeze*“.

Și mai departe: „Apoi tot atunci prin aceeași lege boierii stoarseră pe seama lor drepturile numite *regaliene*: monopolurile circiumăritului, morăritului, vînatului, pescuitului, etc., de a ținea singur și poseda mori de apă, piue, circiume, dughe-ne, bilciuri, de a vinde pîine în țirguri și a tăia carne, etc.“

Din cele zise de D. Maior, un lucru reese, anume că înainte de 1766 *tocmeala agrară* (sau *boerescul*) nu era cunoscută în țara noastră, iar noi putem adăoga că nici o țară n'o cunoaște cu clauzele-î multiple ca la noi. (Vezî Radu Rosetti, *Pămîntul, Sătenii și Stăpînii*, p. 326 și 330; cum și revista *Viitorul Social* No. 1, cu articolul D-lui C. Racovski asupra chestiunii agrare).

Mai tîrziu s'a cercat să se dea țăranului pentru a fi ușurat, *Creditul Agricol*. Această instituție a Statului, cu formalitățile, dobînda și cheltuelile ce trebuie să facă un sătean pentru a realiza un îm-

prumut, n'a convenit agricultorului mic, așa că acesta a fost nevoit să ceară ajutor de la proprietar și regimul *tocmeleî agricole* a progresat,

În Moldova s'a obișnuit țăranul să fie *salariat* pentru munca sa, iar în Muntenia se practică *mete-iagiul* (adică împărțire pe jumătate); din nefericire nu peste tot.

În anul 1882 Ion Brătianu a găsit de cuviință să reglementeze din nou raporturile dintre marii și micii proprietari, și să nu dea voie celor mari să abuzeze de preponderența lor materială și intelectuală.

Totuși, această lege *excepțională* revenind printr'un articol final (art. 45) la dreptul comun care permitea libertatea convențiilor ca și în codul civil, nu și-a ajuns scopul de a protege în deajuns pe sătean.

Dar acesta este un obicei vechiu al partidului liberal; totdeauna el a păcălit pe sătean. Așa a făcut cu legea din 1882, așa a făcut și cu manifestul din 12 Martie 1907.

La noi fiind obiceiul ca la orî-ce moment, cu drept orî fără drept, cu rațiune orî fără rațiune, să vaeți pe țăran, și să-i spuî că numai el, *talpa țerei*, a cucerit Plevna, iar ceilalți, partea inteligentă, burghezii de țară și orașe, marii proprieiari și arenda-

șii n'au făcut nimic, a decis guvernul conservator compus din Lascăr Catargiu, A. Lahovary, P. P. Carp, Take Ionescu, ca la 22 Mai 1893 să voteze încă o altă lege modificătoare a *tocmelilor agricole* din 1882.

Această lege oprește cumulul mai multor obligațiuni de odată, și pentru același pogon; bunioară: dacă dai teren de muncă unui sătean nu poți să-i pretinzi și dijmă, și muncă, și bani; ci numai una din toate „arătînd prin contract partea de loc dată în dijmă, partea de loc dată pe muncă și partea de loc dată pe bani“ (art. 1 § c). Totuși, art. 45 zice, ca și în legea din 1882, că „părțile sînt în drept de a contracta tocmeli agricole sub imperiul dreptului comun“. Prin legea din 1893 se lasă dar din nou în discuție dacă libertatea contractelor din dreptul comun trebuie să se practice și în viitor în învoeli agricole, sau dacă trebuie fixat un *maximum* fără aplicarea dreptului comun.

Manifestul din 12 Martie 1907 fiind dat în numele Regelui, a făcut mai deficilă chestiunea aceasta care credem că va fi supusă noului parlament liberal.

Acest manifest cere fixarea unui *maximum*, căci determină condițiunile sub care să se facă în viitor contractul agricol: „Pe moșiile arendate, țăraniî vor

plăti pământurile arendate lor cu un spor *de cel mult o treime* peste valoarea acestor locuri după contractul de arendare“. Mulți săteni ignorând însemnătatea cuvintelor au înțeles că aci este pus principiul învoelii din 3 una. Manifestul, așa cum a fost redactat, a fost dar cauza unei neînțelegeri, mulți săteni, nevoind a eși la muncă și așteptînd în curînd realizarea prin lege a învoelii din 3 una și altceva nimic!

Dacă ar fi să se fixeze un *maximum* și pentru contractele din Oltenia și Muntenia, iată ce ași propune eu ca limită: La munte cea mai grea învoială să fie din 5 una; la miază-zi a județelor de munte și la miază-noapte a județelor de cîmp din 3 una; la pădure una și una; iar la cîmp *fiindcă pămîntul este foarte productiv* din cinci, 3 proprietarului și 2 săteanului și altceva nimic, nici un supliment.

Cu acest maximum de învoeli, clasarea comunelor s'ar face prin lege, și după impozitul fonciar. Iată de exemplu un abuz care se practică în *învoeli* și care ar trebui să dispară. În mai multe locuri toamna se reiau de cătră arendaș sau proprietar ogoarele unde țăranul a avut porumb, și se pun grîu de cătră proprietar. Astfel că țăranul nu mai are unde pune grîu, decît rare ori în pămîntul delimitat lui prin legea de la 1864, în legiurî, cum zice el. Obiceiul acesta ar fi bine să dispară, iar ogoarele unde a fost sădit porumb să se lase mun-

citorului cel puțin încă un an pentru a pune grâu, din care grâu să dea dijmă.

În schimbul limitărei (a maximumului) contractului de învoială ce se va da părților?

Dacă se crede util ca să se renunțe la libertatea convențiilor preconizate de dreptul comun, atunci, pentru a se justifica măcar în parte această măsură ar trebui decis, cum spunea D. Take Ionescu, ca acela care a contractat conform prescripțiilor de mai sus, fie sătean fie mare agricultor sau proprietar, să aibă pentru sancțiunea dreptului său legea de urmărire. Cred că această teorie va fi dezvoltată de autorul ei, adică de D. Take Ionescu. Teoria D-lui P. P. Carp nu se cunoaște încă. Am auzit însă că ar fi vorba de o *asociație*, un fel de meteagiu între proprietar și sătean.

Cîți-va fruntași din partidul liberal, în cap cu D-nii Ionel Brătianu și Haret, urmăresc încă de vre-o doi ani ideea de a obliga pe marii proprietari vecini cu o comună de a arenda a treia sau a patra parte din moșia lor la săteni, conform unei noă legi de tocmeli agricole. Soluția ar fi bună, căci trusturile de arendași n'ar mai putea *obliga* pe săteni ca să se învoiască cu ori-ce condițiuni. (Vezi Haret, *Chestia Țărănească*, pag. 52).

Însă nu se spune cu ce preț ești obligat a arenda o parte din proprietate, nici ce se va face cînd nu se găsește pămînt suficient.

Și apoi cu ce drept să stirbește așa grav proprietatea?

Autorii propunerii au să răspundă.

Totuși pare că guvernul liberal a întocmit deja un proiect în această privință. Lucrările guvernului să fac în taină spre dauna acestei importante chestiuni. Tocmai așa a procedat și Kisselev cu Regulamentul Organic și legea agrară de la 1831. (Vezi Rosetti, *op. cit.*, p. 405).

Sînt și persoane care au idei radicale în această privință, un exemplu. După dinșii ori-ce proprietar sau arendaș să fie obligat să dea săteanului o cantitate oare-care de pămînt, împărțind pe jumătate producțiunea, sau plătind o arendă în bani, dar alt-ceva nimic, nici o muncă suplimentară ca astăzi.

Proprietarul să poată munci cu alte mijloace *numai* terenul ce n'au voit să ia sătenii sau care a rămas ne mai fiind cereri de pămînt.

Aceasta ar constitui o împrăștiere deghizată; și numai printr'o lovitură de Stat s'ar putea îndeplini.

Dar atunci nu intră în cadrul acestui mic studiu.

Soluțiunea pe care o propun pentru formarea pășunelor comune o cred mai nimerită și pentru rezolvarea chestiilor agrare, căci respectă dreptul de proprietate și libertatea contractelor.

Ca săteanul să *nu poată fi obligat* de către proprietar sau arendaș să se învoiască pe moșia sa

se vor reînființa pășunile comune, odată pentru totdeauna. În acest caz săteanul, care voește să munciască mai mult teren, decît are, se va duce unde va voi.

Însă limitarea la un *maximum* a învoelilor agricole presupune un *maximum* pentru toate contractele noastre de vînzare și arendare și mai ales pentru obligațiunile către Stat. Așa de exemplu, impozitul fonciar trebuie și el limitat și mai ales scăzut, căci conform noăi legislații *venitul fonciar rural scade*.

A reduce și limita învoelile agricole fără a reduce și limita vînzările, arenzile, *impozitele*, prețul obiectelor necesarii întreținerii noastre ar fi a comite o mare nedreptate contra dreptului de proprietate și de inițiativă individuală.

D. D. N. Comșa în scrierea sa *Cite-va mijloace economice pentru îmbunătățirea soartei țăranilor*, s'ar părea că e pentru regim esecpțional, căci la p. 32 propune că să nu se mai facă învoeli după dreptul comun ci numai conform legii tocmelilor agricole, suprimîndu-se art. 45 din lege. Decît, tot D. Comșa, la pag. 35 a lucrării sale spune că nu crede că se poate stabili un maximum pentru tocmelile agricole. Aceste două păreri nu pot merge împreună și sînt, după mine, contrazicătoare. Trebuie odată să privim această grea chestiune drept în față.

Dar atunci ce este de făcut, căci un vînt puternic de intervenționism și de socialism de Stat bate peste noi?

În principiu credem că trebuie totuși, ca în întreaga lume, lăsată libertatea contractelor.

Dificultatea ce ne-o prezintă obligativitatea contractului numit: *Invoiala agricolă* dacă ne conducem de principiu intervențiunei, fără să ținem socoteală și de necesitățile sociale, devine insurmontabilă.

Această problemă **foarte grea** nu s'a putut pînă acum rezolva în alte țări, în industria manufacturară, unde e mai ușor, decît în parte, pentru orele de lucru în mine. Industria minieră însă este excepțională.

III

PĂȘIUNE COMUNE

Este de cea mai mare necesitate ca de acum înainte să se cultive plantele furagere ca: trifoiul, luzerna etc.

Omenirea, deci și țăranul nostru, are nevoie de animale pentru muncă și alimentare, și numai cu livezi artificiale le mai poate întreține.

Acest lucru este așa de important în cât a devenit banal.

Livezile și izlazurile naturale se îngustează din zi în zi, de abia dacă se mai găsesc pe marile proprietăți.

Țăranul a avut și el într'un timp izlazuri. Așa prin legea de la 1864 pământul ce s'a dat sătenilor s'a cumpănit în raport cu vitele ce avea fie-care: cu o vacă, sau cu doi boi, sau cu patru boi. Legea însă, cum am spus la începutul acestei lucrări, n'a sancționat această salutară măsură, și de îndată săteanul a transformat terenul său de pășune în loc de muncă. Din acel moment el și devine dependinte economicește de marele proprietar sau arendaș și

aşa zisul *erbărit* sau învoială pentru păscutul vite-
lor sătenilor pe izlazurile mării proprietăți, ia naștere.

Și acest contract n'ar pune mare pedecă clasei
noastre rurale dacă în multe cazuri el n'ar fi prea
încărcat. Ca săteanul să plătească pentru o vită mare
3 și chiar 5 lei (după localitate) n'ar fi oneros, dar
ca să plătească peste această cifră este revoltător,
mai ales că proprietarul îi dă numai atât pământ de
pășune cît vrea și unde vrea.

Cred, cum a spus în Cameră și D. Nicu Filipe-
scu în ajunul cădereii partidului conservator (la Mar-
tie 1907), că crearea izlazurilor comunale se impune
pentru un moment și aceasta cu atât mai mult cu-
vînt cu cît nu avem încă destulă pășune artificială.
D. Filipescu precizează însă ca lîngă fie-care co-
mună să se facă mai ales mici pășuni artificiale
comune pentru vitele de lapte.

Lîngă fiecare *sat*, *Banca Agrară* sau *Casa Ru-
rală* ce se va înființa, va trebui să *cumpere* înce-
tul cu încetul (iar nu forțat) în socoteala obștei sau
a satului 50—500 pogoane de pășune comună.

Terenul acesta va aparține comunei și nici unui
individ nu-i va fi permis ca să muncească vre-o păr-
ticipă din el.

Afară de aceasta pădurile Statului să fie accesi-
bile la pășunat (și de luat, ca altă dată, uscături).

Orî-ce țăran învoitor va trebui să plătească comu-

neî, sau băncei, sau Statului, un preț minim pentru vita mare (un leu) și încă mai puțin pentru cea mică.

Cu modul acesta contractul de *erbărit* va perde mult din importanța sa și nu va mai fi asupritor; iar soarta țăranului ușurându-se *chestiunea țăărănească va fi în parte rezolvată* fără mare zguduire socială, și fără ca o clasă să fie spoliată de lege în favorul alteia.

Această reformă este foarte importantă și urgentă, căci dacă, împreună cu organizarea jandarmăriei rurale, ea se îndeplinește acum, avem timp să cugețăm serios asupra celorlalte dificile probleme. (Vezi în acest senz și ziarul *Adevărul* de la 25 Iulie, 1907).

IV

ȘCOALELE AGRICOLE

Orî ce reformă omenească s'ar face prin parlament va fi inutilă dacă nu se va îmbunătăți sistemul de cultură al pămîntului. Ca să se practice o cultură intensivă, sistematică, o familie țărănească n'are nevoie de o întindere mare de pămînt.

În Belgia, Franța, Germania, Italia, săteanul din micul său lot de pămînt, știe să întreție întreaga sa familie și să subvină și la alte cheltueli. La noi însă *molta terra, terra poca*, cum zice un proverb italian, adică cînd săteanul are pămînt mult, este ca și cum ar avea pămînt puțin, căci el nu știe să-l utilizeze.

El practică marea cultură ca și proprietarul mare, însă produce cu un sfert mai puțin, căci nu dispune de aceleași mijloace și nu face munca la timp, chiar pe terenul său propriu.

Guvernele se ocupă ca să se predea săteanului o instrucțiune intelectuală și politică, pe cînd el are nevoie, în primul rînd, de o *cultura agricolă*.

Învățătorul să fie obligat, sub aspre pedepse, să

nu predea elevilor săi decît instrucțiunii agricole, să-î facă se înțeleagă cultivarea intensivă a pămîntului și a grădinăritului, pășiunea artificială, micile mese-rii țărănești, ca zidăria, tîmplăria, ferăria primitivă, brutăria, lucrări pentru care astăzi bulgarii, sîrbi și macedonenii scot din țară, în paguba săteanului, ca 20 pînă la 30 milioane anual. Rolul băncilor populare, al societăților cooperative (a se vedea interesantele articole ale D-lui Băileanu din ziarul *Adevărul*), al sindicatelor, care au ridicat clasa țărănească din alte State, fără nici o revoltă, procurîndu-î unelte sau posibilitatea pentru obști de a lua în arendă domenii mai întinse, asigurarea vitelor, etc. este treaba Statului și a legilor pe care el le va crede utile în această direcție, iar nu a învățătorilor.

Se va mai preda săteanului și principii de moralitate care să-l facă să lepede din apucăturile rele de azi și să inspire mai multă încredere.

Pentru acest scop să fie întrebuintate învățătoarele, iar învățătorii să se ocupe de școalele agricole pentru mai multă liniște.

Lipsa de învățătură, mai ales agricolă, a țaranului român împiedică pe de altă parte dezvoltarea noălor instituții care ar putea în general salva industria agricolă fără Casă Rurală și vînzări de moșii. Unul din aceste mijloace este și *Sindicatul Agricol*. Ele sînt mult mai utile în agricultură de

cît în industria manufacturată unde chiar și-au schimbat scopul. Iar pe de altă parte sînt mult mai utile micii proprietăți decît celei mari, căci procură țăranilor unele din avantajele marelui culturi.

Asociindu-se între ei, sătenii pot :

a) cumpăra instrumentele agricole și mașinile de care au nevoie ;

b) face asigurări în contra epizotiilor ;

c) vinde produsele agriculturii în mai mare cantitate și decî cu prețuri mai bune ;

d) face cooperative de consum și de producție în comun, cum sînt celebrele asociații din Danemarca pentru lapte ;

e) pot înfine constitui asociații de *credit*, cum sînt Băncile Populare (în Germania se numesc case Raiffeisen).

În țară, la noi, fiind-că lipsește spiritul de inițiativă, syndicatele agricole ar trebui să fie *obligatorii* și pe *plăși*.

V

REFORMA SUCCESORALĂ

Este urgentă nevoie ca să se oprească îmbucătățirea pământului sătenesc. Legile agrare și în special legea din 1864, au recunoscut că pământul necesar unei familii sătenești este de 5 până la 11 pogoane. În realitate însă, multe familii nu posedă din diferite împrejurări, această întindere, nici de loc de muncă, nici pentru pășune.

Iată ce s'a întâmplat în majoritatea cazurilor.

Lotul dat unei familii de legea din 1864, sau acela ce-î revenise din moși și strămoși, s'a divizat din tată în fiu și astăzi sînt săteni cari n'au decît o palmă de pământ și, ca să poată trăi, trebuie să ia pământ de la arendaș sau proprietar, sub orî ce condițiuni ar voi acesta.

Pentru acea bucătică de pământ moștenită, săteanul nu-și părăsește locul natal și preferă să muncească din greu la marele proprietar și la nevoie să se revolte, decît să-și înstrăineze jumătatea sa de pagon. Evident că în așa condiții cu greu starea economică a săteanului se va îmbunătăți cu toate le-

gile agrare votate în folosul său. „Frumosul principiu al dreptului, fie-căruia de a avea pământ se reduce la dreptul de a muri pe lotul său epuizat, incult și neîndestulător de a mai nutri pe proprietar“. (Yermoloff, *op. cit.*, p. 19).

Din acele ce preced, urmează că legea din 1864 ar fi făcut bine să decidă în așa fel ca loturile create de ea însăși să nu se mai micșoreze.

Principiul egalității loturilor prevăzut de codul civil și care a intrat în moravuri nu s'a opus acestei tendințe.

N'am să vorbesc despre tot ce s'a scris asupra acestei importante chestii, căci nu voesc să fac o operă doctrinară; chestiunea însă a fost de mult desbătută și în alte țări, și în multe chiar rezolvată în bine.

Încă din 1856 Senatul francez a fost sezisat de mai multe petiții prin care se cerea ca parcelele mici de $\frac{1}{8}$ dintr'un hectar să nu se mai divizeze, nimic însă nu s'a făcut în Franța în acest sens.

Mai interesant este ceea ce s'a făcut în această privință în Germania și Austria.

Reforma aceasta a fost realizată în Hanovra, în Oldenburg și în Westfalia la 1882, în Bavaria la 1885, în ducatul Schlesvig-Holstein în 1886 și în ducatele de Nassau și Lauenburg la 1887.

În unele din aceste State, Hanovra, Oldenburg

și Lauenburg, indivizibilitatea micilor domenii își are origina în tradiția cea mai depărtată. Ea să leagă probabil de distincția feudală de bunuri nobile și bunuri sau pământuri țărănești și se limita numai la acestea din urmă. Țăranul poate să creeze indivizibilitatea (*Anerbe*) micului său lot și să-l facă transmisibil primului născut printr'o simplă inscripțiune pe un registru special. Ceilalți moștenitori primesc de la primul născut o sultă în bani.

În celelalte State germane, indivizibilitatea a fost votată după cererea populațiilor rurale.

În Prusia *Anerbenrecht* n'a reușit să se aclimatizeze.

Introdus în 1850, el a fost abrogat în 1872 ca „inutil și opresiv“ zice expunerea de motive. Se invocau două serii de fapte: 1) că fondul primului născut se greva de multe sarcini, 2) că acest regim succesoral favorizase emigrarea în orașe.

În țara noastră acest din urmă motiv n'ar fi o pedică, căci numai astfel se vor găsi brațe disponibile pentru *marea industrie*, pe care cercăm să o avem cu orî ce sacrificiu. Chestiunea astfel pusă cred că chiar din punctul de vedere legislativ are foarte mare importanță, căci ar fi unul din bunele mijloace de a rezolva avantajos pentru cîte-va decenii „problema agrară.“

În ceea ce privește punctul prim al expunerii de

motive din proiectul prusian iarăși nu trebuie să ne oprească, căci sultele și sarcinele ce ar apăsa o parte din mica proprietate s'ar stinge după cîțiva ani, mai ales dacă legiuitorul are grija ca termenul pentru plata sarcinelor să nu fie prea lung. Doi sau trei ani ar fi suficient ca unicul proprietar să-și libereze de ori-ce sarcină lotul său. Pe de altă parte *Casa rurală* sau *Banca agrară* ar fi aci ca să ajute pe cei nevoiași.

Austria nu s'a oprit din cauza cădereii reformei successorale în Prusia și la 1 Aprilie 1889 parlamentul său a votat o lege care admitea indivizibilitatea micilor domenii, cu condițiune totuși ca *de cujus*, adică autorul de la care vine moștenirea, să nu fi exprimat o voință contrarie.

În Franța, unde principiul egalității este intrat în moravuri încă de mult timp, se crede că această reformă ar fi rău văzută chiar de clasa agricolă. Atunci juriștii din Franța au decis ca să modifice codul civil cum au făcut Belgia, Italia și Olanda în sensul ca partagiul făcut de părinți să fie respectat ori în ce fel s'ar fi hotărît, cu alte cuvinte să se proclame libertatea da a testamenta. În al doilea rînd s'a propus ca în caz de ar fi minori la partagiu, să nu se mai aștepte majoritatea acestora, ca astăzi la noi, pentru a face împărțirea lotului, ci să se împartă imediat.

Gădesc că propunerile franceze sînt simple paliative, și nu sînt decizive pentru chestia agrară din țara noastră față de ignoranța și nepăsarea sătenului român care n'ar avea recurs la libertatea de a testa.

Chestiunea aceasta țărănească fiind gravă și urgentă nu cu paliative poate fi rezolvată.

Scopul nostru este pe de o parte să avem brațe pentru *marea industrie*, cum am spus deja; iar pe de altă parte să creăm în centrele suprapopulate clasa *uvrierilor agricoli*, clasă care în alte țări este tot așa de importantă ca și cea a micilor proprietari. (Vezi Yermoloff, *op. cit.*, p. 11 și 12). Țăranul poate să-și câștige și în altfel viața, nu numai cu lotul său.

Această clasă ne dispensează 1) de a recurge la muncitorii agricoli străini (sîrbi, bulgari, macedoneni, unguri, italieni etc.) cînd se practică cultura agricolă în mai mare și pe domenii întinse; 2) banii pe cari îi duc uvrierii streini afară din țară, ar rămîne în mîna muncitorului român pentru ași îmbunătăți soarta și 3) s'ar găsi o resursă în contra suprapopulației care dacă nu se dedă la turburări și revolte, emigrează în America sau în altă parte.

Revenim la chestiunea de a se ști cum să se aplice sistemul indivizibilității micilor proprietăți în România. Pentru micile loturi existente deja, nu

cred că este ceva de făcut. Este greu să declari de odată indivizibile toate micile loturi din România, mai ales că aproape toate au fost divizate deja. Tot ce s'ar putea decide pentru ele ar fi ca posesorul unui lot mic de 5 hectare să poată după placul său să-l declare indivizibil pentru totdeauna, notîndu-se aceasta pe un registru special cum am văzut că se practică în Hanovra, Oldenburg și Lauenburg.

Încetul cu încetul vom ajunge să avem numai loturi de 5 hect. indivizibile, deci lot suficient pentru întreținerea unei familii țărănești.

Cred însă că indivizibilitatea s'ar putea decreta ca obligatorie pentru loturile mici cumpărate de săteni de acum înainte prin Banca Agrară sau Casa Rurală. Micul acesta lot să nu fie posedat decît de o singură persoană, și orî-ce transmisiuni cu titlu gratuit sau oneros să aibă de obiect întreg lotul.

Îmbucătățirea micilor heritage ar lua un finit. Puțin cîte puțin și în decursul vremei mica proprietate se va compune numai din mici loturi de cîte 5 hectare indivizibile și suficiente pentru existența unei familii agricole. *Surplusul de brațe agricole se va îndrepta către marea industrie, către micile meserii agricole, către orașe sau va deveni muncitori agricoli fără imobile însă foarte utili unei bune exploatare agricole întinse.* Este o mare eroare să crezi că numai terenul este o avuție. D.

Yermoloff zice (*op., cit.*, pag. 16) foarte bine că principiul ca „*toți să fie proprietari rurali*”, principiu care ar părea idealul organizării clasei țărănești, nu-î dă înavușirea și bunul trai, de care are nevoie, nici chiar nu o prezervă de mizerie“.

Ca o complectare al întregului sistem legal al proprietății țărănești, D. Disescu propune desființarea inalienabilității. Scopul este formarea proprietății mijlocii (pînă la 50 pogoane).

În țările occidentale evoluțiunea proprietății este în această direcțiune. (Ch. Gide, *Economie sociale*, p. 430). Experiența a dovedit că proprietatea mijlocie este mai productivă decît mica proprietate. Desființîndu-se inalienabilitatea terenurilor rurale, se dă posibilitate formării acestei proprietăți, căci țăranii mai apți și mai economi vor concentra asupra lor mai multe loturi de 11 pogoane.

Dar oare, nu se poate întîmpla ca dîndu-se libertate complectă circulării proprietății să cădem în celalt pericol, de care suferă Anglia, adică întrunirea a sute și mii din aceste loturi în o singură mină și să avem nouă *latifundii*? Cred că legea va trebui totuși să opriască întrunirea de mai mult de 50 pogoane de pămînt rural, adică de pămînt concedat dupe legile agrare, pe un singur cap. Din acest punct de vedere celebra rogațiune a lui Liciiniu Stolo, decretată la Roma la anul 376 înainte

de Christos, și care a servit de model Grachilor. ne indică ce cale să urmărim. Această lege a stabilit un *maximum* de 500 jugere pentru posesiunile luate din *ager publicus*. Italia s'a acoperit în curînd, spre gloria republicei romane, de proprietari mici și mijlocii și timp de 150 de ani n'a mai fost nevoie de altă rogație în folosul plebei. Astăzi fiind *date mijloacele de cultură ale pămîntului* și lipsa de teren se poate reduce cifra de 500 jugere la cel mult 50 pogoane sau 15 fălci.

Anglia, cum am spus suferă și dînsa de o problemă agrară, însă invers de cea de la noi. Clasa țăranilor englezi a început să dispară, cei cari n'au emigrat s'au dus în industrii manufacturare și solul este posedat numai de 1700 de lorzi și mari proprietari. Guvernul actual englez ca să repopuleze țara agricolă a propus, și parlamentul discută chiar în acest moment două proiecte de lege: *Small Landowners Bill* și *Small Holding Bill* care au de scop de a diviza mari proprietăți și *latifundii* în folosul micilor cultivatori. Aceste billuri prevăd vânzări *obligatorii*.

Proiectul englez prevede pentru Anglia propriu zisă, un maximum de 20 hectare.

Ca să nu ajungem și noi, unde este nevoie să ajungă guvernul britanic, trebuie din vreme să luăm măsuri și să împiedicăm formarea de noi *latifundii*.

VI.

REFORMA JUDECĂTOREASCĂ

O reformă de mai mică importanță, dar totuși foarte utilă pentru clasa țărănească, ar fi ca *contra-vențiile* care sînt de competența judecătorilor de ocol să fie judecate, *în ultimul resort sumar și urgent*, în comuna respectivă, admițîndu-se numai recursul la judecătorul de pace; iar judecarea acestui recurs să se facă fără chemarea părților. În caz de admitere a recursului se vor cita părțile.

Atît părțile cît și martorii n'ar mai perde pentru nimicuri, ca certe, bătăi simple, injurii, zile întregi pe la judecătorii care pentru o bună parte din sătenii sînt îndepărtate. Oricînd se pot vedea sute de sătenii așteptînd rîndul lor pentru ascultare și perzînd vremea utilă în jurul judecătorilor de ocol ca apoi să fie amînați.

N'avem oare destule zile de serbătoare în religia noastră?

Ar fi bine ca acest gen de procese să fie judecate de cîtră doi consilieri comunali și un jandarm sau de jurații comunali și numai recursurile să mear-

gă mai departe. Eu cred că economia noastră rurală ar câștiga mult, și starea materială a săteanului se va resimți.

Reforma aceasta s'ar putea întinde și la comunele urbane, dîndu-se contravențiile comisarilor de poliție.

Statele ca Austro-Ungaria care au admis acest sistem nu se căesc:

D-nii Stelian, I. Lahovary, Lascăr Antoniu și mulți alți oameni politici, găsesc că este de o imperioasă necesitate ca să se înlesnească sătenilor o justiție efectivă. Nu cred că *de o cam data* se poate face o altă reformă, căci sînt alte chestiuni mai mari de dezlegat în țara noastră.

VII.

ORDINE ȘI ADMINSTRAȚIE

Cele ce s'au petrecut în primăvara anului acesta ne-au dovedit că săteanul n'a priceput libertățile constituționale, și a voit să-și cucerească dreptatea, pe care pretindea că o are, prin jaf și foc.

Mare parte din presa provincială cum și instigatorii cu o spoială de cultură au explicat sătenilor rău constituția și legile fundamentale ale țării, ei le-au înțeles tot așa, iar administrația le-a aplicat și mai rău.

N'avem decît să cităm broșurile D-lor Haret și Vasile Kogălniceanu. *Voința Națională* dela 4 Martie a publicat un articol anarhist al D-lui Haret.

Ca dovadă că este așa, e faptul că autorul său l'a făcut să dispară.

D. Spiru Haret în articolul său scrie fraze ca acestea :

„Țăranii sînt în dreptul lor să se răscoale spre a recuceri pămîntul strămoșesc din mîinele murdare ale unei bande de hoți“.

Alte fraze :

„Fără îndoială este o datorie pentru orî ce guvern a menține ordinea.

„Dar e o nenorocire, că în mintea celor cari ne guvernează astă-zî, se pare că noțiunea de ordine nu se poate despărți de cea de vărsare de sînge, și mai ales de sînge țărănesc.

„Deja se vorbește de arme încărcate și de gloanțe și de salve trase.

„Dacă însă Doamne ferește! se va întîmpla ca metoda nenorocită de la Slatina să se pună din nou în practică și celor cari cer pămînt să li se verse sîngele, cred că sîntem în drept să ne degajăm responsabilitatea și să respingem orî ce solidaritate cu guvernul.“

În fine articolul său se termină că dacă se va vărsa sînge țărănesc „se vor scula și petrele în contra guvernului conservator“.

Ce sens au avut aceste ațîțări anarhiste și anti-patriotice ale D-lui Haret de la 4 Martie, s'a văzut la 13 Martie, cînd intrînd în guvern, a trebuit să ordone să facă uz nu de pușcă, dar de tun ca să potolească revolta.

Așa procedează întotdeauna demagogii anarhiști ca D. Haret.

Fapta D-lui Haret de la 4 Martie cînd turna undele peste foc va fi judecată de țară și de posteritate. Vinovăția sa nu și-a luat pedeapsa încă meritată.

D. Kogălniceanu s'a pus în corespondență cu tinerii avocați din provincie, iar aceștia cu instigatori din comunele rurale. Lucrul mi-a fost mărturisit de unul din acești avocați. (Vezi *Dimineața* dela 27 Martie asupra *turburărilor agrare în Dolj*). Cu toții au format asociații secrete, numite *partid țărănesc*.

Unii învățători în conferințele lor, sau șezători, se ocupau mai mult de chestiunile sociale decît de cele economice și utile săteanului. Propaganda socialistă și anarhică care critică tot fără să clădească nimic, trecînd dela orașe la sate, s'a prins ușor de spiritele ignorante—ceea ce de altminterlea se petrece în totdeauna.

Cine nu-și aduce aminte de turburările pe care profesorii universitari și studenții facultăților noastre le-au făcut în Februarie și Martie 1907? Starea aceasta anarhică s'a repercutat și la sate, unde orîce respect de autoritate și de dreptul marelui proprietar și arendaș dispăruse ca și cum marea și mica proprietate ar fi drepturi de naturi deosebite, pe cînd în realitate ele nici nu pot fi de cît acelaș drept.

Legile D-lui Haret asupra instrucțiunei primare la sate au preparat terenul.

D. Nicu Xenopol, într'un articol, care ar trebui întreg citat, și care este publicat în revista *Le Mouvement*

Economique de la 1 Aprilie 1907, zice între altele : „Revolta nu este decît consecința naturală a acestei propagande continue, persistente, în mijlocul unei populații instruită în destul ca să poată citi discursurile și pamfletele mizerabile, și nu destul ca să urmeze bunele consilii și apelurile de bun simț“.

La 1 Martie anul acesta pe cînd eram încă perfect primesc o anonimă pusă la poștă în Craiova, așa dar în imposibilitate de a putea afla de unde vine, prin care să cerea ca să nu se mai facă *alipirea* de comune rurale, proiectată deja, fiind-că nu le convin unor comune. Prevăzînd ceva, am cerut în repetițe rînduri ministerului de interne ca să se revină asupra alipirei comunelor, fiind în acele momente periculos de a o efectua. Și mai mult ca probabil că intervenirea mea era să aibă un bun rezultat, căci e sigur că dacă guvernul conservator ar fi stat la putere, ar fi renunțat la alipiri. După căderea guvernului conservator, Camerele conservatoare au și revenit asupra lor în urma stăruinței D-lui Take Ionescu, care a înțeles gravitatea cazului de față.

Iată acum cite-va extracte din scrisoarea anonimă, de unde se va vedea răspunderea partidului liberal, iar dosarul anarhiei de sigur că va fi mărit :

„28 (Februarie) Craiova.

Domnule Prefect,

.....

După cum noi **am simțit** are să se facă o mare măcelărie în privința aceasta, căci D-voastră știți că din județul Ilfov și din Dolj să ridică furtunile care acopere pentru un timp îndelungat suprafața soarelui.

.....

căci răscoalele ce să vor face în Dolj, se fac în folosul liberalilor și în pierderea Dv.

.....

Se notează cite-va sate, în loc de semnătură :

„Birza, Valea Stanciului, Plenița, Poiana Mare, Goicea mare și Goicea mică, Vela, Căciulătești, Sălcuța, Măceșu, Giubega, Galicea-mare, Galiciuica, Argetoaia, Filiași, Poiana de sus, Bistrețu, Băilești, Ciuperceni, Coțofeni din față, Cernătești, Bărca, Coșovenii, Livezi“.

Măi toate din comunele răsculate. Ce bine ar fi făcut persoana care a scris această scrisoare, și care *simția* așa de bine ce avea să se întâmple, și în *folosul* cui avea să se răscoale comunele, ca în loc

să scrie, și să se acopere de anonim, să fi venit la prefectură, și să fi spus ce știa! Din câte nenorociri n'ar fi scăpat acest județ!

Altă dată ideile socialiste nu aveau nici o izbîndă la sate, și D. V. G. Morțun, actualul ministru de lucrări publice, poate să povestească pățania sa de prin 1890 cînd, încă nou venit după băncile școalei, a voit să vorbească țăranilor moldoveni despre naționalizarea solului sau despre munca colectivă obligatorie. Dînsul a fost împedecat *violent* chiar de cătră sătenii de a continua.

Instrucțiunea liberală și anarhică de astăzi, unită cu libertatea absolută a presei au preparat spiritele ca cel puțin partea critică a acestor teorii să fie ascultată; consecințele s'au văzut.

S'a reproșat administrației comunale că n'a fost destul de vigilantă, energică și de bună credință.

Așa este, însă nu se poate avea o administrație comunală perfectă cu elementele de astăzi, căci atît primarul cît și ceilalți funcționari comunali tot din comună sînt luați, ei sînt expresia locuitorilor cari i-au ales, sau i-au recomandat. *Și apoi este greu pentru o comună care n'are decît două sau trei mii de lei în bugetul său să poată întreține o administrație convenabilă.*

Cu un astfel de venit bugetar de multe ori nu

fruntașul comunei voește să fie pus în capul unei administrații, ci unul din cei din urmă.

Reforma administrației rurale este grea, căci n'avem încă elemente pentru aceasta. S'ar putea deocamdată să se lase comuna *tale quale*, înmulțindu-se numai jandarmii rurali, iar reforma să se facă în administrația centrală județeană. S'ar putea face bunioară ca atât secretarul consiliului județean cât și directorul prefecturii să fie aleși dintre magistrații tribunalului, sau dintre fruntașii partidului. Ei ar trebui să fie așezați ca un fel de *prefecți permanenți*, fiind obligați să facă inspecții dese în județ. Evident că diurna lor ar trebui mărită. Ei ar trebui să aibă atribuțiile administrative — nu politice — ale prefectului, însă să lucreze numai sub controlul acestuia. Prefectul județului ar avea astfel ajutoare de valoare și cu experiență, iar nu sinecuriști lângă sine.

Cu împedecarea unor libertăți la sate, ca cea a presei, a întrunirilor, această mică reformă administrativă ar contribui să facă să dispară spiritul de anarhie din comunele rurale, și ar fi spre folosul clasei țărănești. Trebuie să-i facem bine în contra voinței ei și să renunțăm la principiile vechi, bune numai între indivizi, iar nu între diferitele clase ale societății.

D. P. P. Carp, șeful actual al partidului conservator, este pentru o reformă radicală a administrației.

D-sa crede cu bună dreptate că adevărații spoliatori ai săteanului sînt cîrciumarii de sate, primarii, notarii, conductorii etc., și reforma serioasă ce ar fi de făcut să fie în această direcție.

Reposatul Gr. Păucescu susținea în scrierile sale, relative la țărani, că proprietarul mare să fie obligat a face parte din administrația comunală. Dînsul să fie ca un părinte al comunei, ca un veghetor al ordinei și cinstei comunale.

VIII

DEPUTAȚII COLEGIULUI AL 3-LEA

Colegiul al III-lea de Cameră și județ ar trebui să-și aibă reprezentanți dintre săteni, sau aleși cari să le reprezinte dorințele și interesele.

Este chiar de mirare ca pînă acum guvernele noastre n'au avut grije ca acest prescript al Constituției să fie pus în practică. Politicianii din țară au înțeles că este destul ca colegiul al III-lea să fie reprezentat de cine-va—totdeauna a fost un candidat guvernamental care habar n'a avut de chestia țărănească,—mai nici-odată un adevărat sătean.

Cu toate acestea ar fi fost de nevoie ca sătenii să-și aibă glasul lor în parlament ca pe de-o parte să ne spună nevoile lor, iar pe de alta să aibă cine să vorbească sătenilor în cunoștință de cauză. De ar fi fost așa, utopiile criminale care li s'au debitat de agitatori n'ar fi mai avut trecere. Săteanul ar fi avut mai mare încredere în reprezentantul său legal decît în străinii necunoscuți.

Trebue odată ca această *minciună* constituțio-

nală, ca și multe altele, să înceteze, căci va fi spre binele tuturor, și deci spre liniștea țării.

În divanurile *Ad-hoc*, țărani îi aveau reprezentanți dintre ei, iar marii boeri cari stăteau pe aceleași bănci cu aceștia, nu se simțiau de loc jigniți de prezența lor.

Ba din contră, legile de emancipare care s'au făcut posterior anului divanurilor *Ad-hoc*, 1857, au fost inspirate de doleanțele lor.

S'a format în județul Dolj așa numitul *partid țărănesc* compus din ciți-va fruntași sătenii de la colegiul I-ii care a făcut propagandă în folosul acestei idei, de a avea reprezentanți la colegiul al III-lea.

Revoltele au împiedecat aceste manifestații juste, ideea însă va prinde rădăcini, și va triumfa sub un guvern sau altu.

Epitetul de *partid țărănesc*, a servit și citor-va tineri avocați, cari inspirați de ideile D-lui V. M. Kogălniceanu, le-au admis fără control, au provocat *agitațiuni*—și fiind fii de țărani, din nefericire au reușit—rezultatele și relele care au venit din această parte pe capul țării, se cunosc.

S'a ridicat o chestiune, cea a colegiului unic sau chiar a *votului universal*. D. Ionel Brătianu, ca ministru în cabinetul liberal din 1901, a ridicat două mari probleme de luptă în contra partidului conservator. Acea a *Casei Rurale* și cea a *Votului*

Universal. Părerea mea este că înainte de a susține, ca argument politic, aceste mari și fundamentale reforme, ar trebui mult discutat asupra lor pentru țara noastră. Nu știu dacă mulți liberali sînt de părerea D-lui Brătianu ; pînă la dovadă contrarie fie-mi permis să mă îndoiesc.

Voiu vorbi mai în urmă de *Casa Rurală*, deocamdată să ne ocupăm puțin de *Votul Universal*.

În teorie, se admite, că nici nu poate să existe alt sistem de vot decît acesta. Multe State și republici vechi ca ale Grecilor și mai ales a Romanilor l'au practicat ; Statele moderne civilizate ca Francia și Statele-Unite ale Americi de Nord, și de curînd Austria l'au adoptat. Acelea care nu-l au, voesc să-l introducă ; așa că nici nu mai poate fi discutat, ca teză generală.

În special, în *țara noastră*, ar fi bine de introdus ?

Se spune că de ce nu, dacă el există în Serbia, o țară cu un grad inferior nouă, și țară de mică proprietate.

Eu nu cred că în România se poate, *de-ocamdată*, adopta *votul universal* și chiar *colegiul unic*.

Și aceasta pentru două motive :

a) Că nimeni din cei interesați în cauză, sau dintre aceia cari nefiind interesați, cunosc chestiunea și sînt culți, nu cer votul universal ca util ; în zece sau două-zeci de ani se va vedea ce este de făcut ;

b) Acest argument *a priori* ne rezolvînd chestiunea, iată un altul care o poate rezolva. România are ca 8000 proprietari și peste un milion de contribuabili săteni. Cei dintăi posedă 3.500.000 hectare din pămîntul țarei, sătenii, deși de multe ori mai numeroși, au numai 4.500.000 hectare.

Așa dar la noi, în orî ce ocaziune se va pune chestiunea între marea și mica proprietate, și cum numărul micilor proprietari este covîrșitor, incontestabil că mica proprietate, cu drept orî pe nedrept, va învinge electoralicește. În starea actuală de lucruri a țarei, creditul Statului, intern și extern va suferi, căci toată lumea știe că mica proprietate produce mai puțin decît cea mare, și oferă decî garanții mai mici. Imbucătățirea sa de altfel se opune la o garantare efectivă a creditului nostru, și nu știu, zău, dacă străinătatea ne-ar fi dat atîtea sute de milioane, care ne-au servit la completarea armamentului național, la înmulțirea liniilor noastre ferate și altele.

Serbia n'are decît mica proprietate și n'are decît creditul pe care acesta îl inspiră. Chestiunile de proprietate agricolă și de raporturi între marii și micii producători cari de cînd există lumea organizată în Stat, au fost cele mai violente și mai dificil de rezolvat, n'o neliniștesc. Pe ea decî n'o preocupă cearta de clasă, care ar putea să pună în joc exis-

tența sa de Stat între alte State, o preocupă numai alte chestiuni. La noi dacă s'ar permite votul egal, o clasă ar subjuga pe cealaltă și nimeni n'ar mai putea stabili echilibrul între ele.

Cele alte State, pe cari cu drept le numim civilizate, iarăși pot admite mai ușor votul universal. Pe ele nu numai cearta între marea și mica producțiune agricolă le mîină, ci mai sînt și alte interese tot atît de mari. Comerțul, Industria, (mare și mică), Agricultura, Finanța, Profesiunile libere, Credințele, Arta, Științele, au toate de spus cuvîntul lor cînd echilibrul este tulburat și cînd un element voește să sugrume sau să suprime pe celălalt. Ar trebui să fie cine-va de rea credință sau în necunoștința adevărului ca să susțină că în Țara Românească (din nefericire ca și în Rusia) este tot așa. Un studiu superficial chiar ne spune că, pentru un moment, votul egal este o utopie pentru țara noastră și puținii intelectuali — cari n'ar avea nimic ce pierde într'o catastrofă — îl mai admit.

Cînd ignoranța ar mai dispărea din țara noastră, cred că se va putea încerca mai întîi colegiul unic și în urmă votul universal (însă numai pentru știutori de carte).

IX

ARENDĂRILE LA SĂTENI

Manifestul Regal spune că „*se va pregăti o lege pentru înființarea Casei Rurale spre a înlesni țăranilor luarea în arendă și cumpărare de proprietăți*“.

Iar sub No. 8 zice că „*pe viitor se vor opri trusturile arendășești*“. Cum se va pune în practică acest din urmă deziderat nu se poate ști.

Tot ce se presupune că se va face este să se tae în carne vie și să se calce pe libertatea contractelor. Și poate că n'ar fi rău din alte puncte de vedere, însă chestia agrară nu va fi rezolvată. Schimbarea și îmbunătățirea trebuesc făcute în pătura de jos, dar nu în cea de sus.

Se speră mult de la arendările sătenești. Și e evident că atunci interesele sătenilor și proprietarilor, deși diferite din punctul de vedere din care le privim, totuși sînt solidare. Banca de credit care se va înființa va procura asociațiunilor sătenești fondurile necesare pentru plata cîștiurilor și a garanției.

Reforma este urgentă. Iată ce profetiza cu cîte-va

luni înainte de răscoale fiul lui Heliade Rădulescu: „Este știut că sărăcia împinge pe oameni la tot felul de acte imorale. Fără a mai recurge la istoria multor popoare să ne amintim răscoalele recente ale țăranilor din Rusia și la 1888 în contra proprietarilor la noi... Guvernele noastre să prevadă cu mulți ani înainte asemenea calamități, luînd de mai înainte măsurile cele mai eficace“.

Și mai departe tot dînsul spune: „*Arendarea moșiilor la țăranî* este singura scăpare pentru a preîntîmpina răscoalele sîngeroase ce s'ar putea face peste cîțiva ani“. (Vezi ziarul *Universul* de la 8 și 9 August 1906). Răscoalele de care vorbea I. I. Heliade Rădulescu în vara anului 1906, au avut loc nu peste cîțiva ani, dar în primăvara anului 1907. Dînsul, nu spunea decît un crud adevăr.

Chestiunea aceasta a arendărilor este însă foarte bine expusă în broșura D-lui Haret de la 1905 (nu în cea anarhică din 1907) asupra *Chestii Țărănești* (pag. 21 și următoarele.) Trebuie să adaog că întreaga broșură a D-lui Haret, deși incomplectă, va fi însă consultată cu folos asupra multor altor puncte relative la reformele privitoare la sătenî. (Vezi și broșura interpretativă a D-lui Gîdei).

Scopul arendării la sătenî este ca pămînturile să nu mai fie exploatate de trusturi, de străini și de speculanți ca astăzi, ci de asociații țărănești. Cu mo-

dul acesta s'ar rezolva în bună parte chestia agrară pentru mult timp în viitor.

Aceste arendări la obștii de sătenî n'ar trebui însă să ducă la împrăștierea deghizată.

Arendările ar trebui înconjurate de multe forme și garanții, dar mai ales trebuie ținută în mintea săteanului idea — pe care el o va uita des, — că lotul ce el are în arendă nu este al său și că în nici un caz nu trebuie să se considere ca proprietar. Lucru de care mă tem foarte mult.

Legea engleză dă totuși facultatea micilor arendași din Irlanda să rescumpere loturile exploatate de ei, iar acum, ca și cum această protecție nu ar fi suficientă, un proiect (Evicted Tenants Bill) care se află în discuția parlamentului admite pentru Irlanda „exproprierea forțată în folosul foștilor mici arendași”

Așa a făcut și legea noastră din 1864.

Există așa dar precedente de împrăștiere deghizată !

X

CASA RURALĂ

Țăranul român se plînge de lipsa de pămînt. Cu cît o țară se populează cu atît această lipsă este mai simțită.

Și această nevoie este cu atît mai mare pentru el, care nu știe nici o meserie, nici o industrie mare sau mică, nici chiar cultura rațională a pămîntului. Dacă mulți dintre ei s'ar îndeletnici cu aceste ocupații, de sigur că n'am avea chestii rurale.

Dar în așa condiții, orî cît pămînt s'ar vinde sătenilor, tot va fi neîndestulător.

Și apoi cine și de unde să dea pămînt de muncă sătenilor cînd nu ai ce să dai?

Statul Roman cel vechiu a făcut multe distribuții de pămînt plebeilor. Atunci nici nu se înțelegea rezolvarea chestii agrare decît prin aceste distribuții. Rezultatul a fost mediocru, căci distribuțiile de pămînt n'au împiedecat formarea marilor latifundii și Roma a pierit.

Românii cu marele lor spirit juridic, cînd dădeau pămînt muncitorilor sau colonilor, nu luau de la

marii proprietari ca să-l împartă la cei mici, căci ar fi fost nedrept, ei împărțiau *ager publicus*, adică terenul cucerit de la alte popoare și care era al Statului.

Statul nostru însă ce cuceriri are? Moșiile ce a avut le-a vândut prea din vreme. Ion Brătianu cel mare care cunoștea rostul acestei țări zicea că moșiile Statului vor ajunge încă o sută de ani. Țăranii însă le-au cerut imediat și la 1889 li s'a dat aproape toate. (Studiul acesta rapid nu-l voi îngreuna cu cifre). Astăzi dar Statul nu are ce mai da, nici vinde. (Se poate consulta cu folos cea ce spune D. Yermoloff, *op. cit.*, la p. 76 și 77 despre Rusia, a cărei situațiune se potrivește cu a țării noastre).

Pe de altă parte pământul marelui proprietăți este proprietate privată; Constituția și întreaga organizație socială garantează această proprietate fiind-că le servește de bază. Exproprierea nu este admisă de cît pentru utilitate publică, iar spoliarea este, din fericire, depărtată pentru totdeauna din legile Statelor noastre democratice.

Din cele ce preced rezultă că nici o lege nu poate decreta vînzarea *obligatorie* a proprietăților private. Și, totuși, guvernul liberal de la 1897, în căutarea unei soluțiuni a chestii țărănești tindea către vînzarea obligatorie prin proiectul Casei Rurale. Aceasta, propusă de guvernul Aurelian-Stolojan din 1897, care *punea pe sătenii în contact direct cu marii*

proprietari nu tindea la alt-ceva de cît la *forțarea* proprietarilor mari de ași vinde moșiile lor sătenilor. Și într'adevăr, ce ar fi rămas de făcut unui proprietar față de agitația sătenilor săi cari i-ar fi reclamat proprietatea?

Partidul liberal a fost însă nevoit să înlătore din programul său Casa Rurală sub aspectul său primitiv; așa că astă-zî toți au idei diferite asupra organizației ei.

Trebue să spunem că dacă s'a renunțat la această idee, a fost sub efectul produs de celebrele discursuri ale D-lui Take Ionescu care, cel dintîi, a văzut pericolul și a luminat și pe liberali, și astă-zî sub firma de Casă Rurală să propun alte soluții.

Adevărul este că țăranul are mai puțină nevoie de pămînt de cît crede el. Lucrul care îi lipsește lui și de care are nevoie mare cînd este vorba de pămînt nu este numai pămîntul ci și *creditul*, căci ca să faci cultură rațională pe un lot mic de pămînt pe care l-ai cumpărat de la un mare proprietar, trebue un alt nou avans de capital, pe care nu-l va putea procura decît creditul. Cu distribuții de pămînt Roma a încercat în timp de 500 de ani ca să rezolve chestia agrară din Italia și n'a reușit; să cercăm dar un alt mijloc *creditul*, necunoscut în multiplele sale aplicațiuni de romani și deci ne aplicat în problema agrară.

Creditul rău înțăles dă rezultate mediocre sau și rele. În Rusia există o Casă Rurală sau Bancă Agrară (Krestianski Banc) de 25 de ani, însă fiindcă este rău organizată,—exact cum ar fi fost și Casa noastră Rurală din 1897 căreia i-a servit de model—ea nu poate să preîntâmpine revoltele agrare din Rusia care se produc acolo într'o stare endemică. D. Yermoloff este totuși de părere, idee greșită după mine, că instituția aceasta de Stat, este excelentă (*op. cit.*, p. 30, 31 și 328).

Eu cred chiar că punînd pe sătenî, cari voesc să cumpere, în contact cu proprietarii cari nu voesc să vîndă, s'ar da naștere la multe conflicte și revolte pe care cu siguranță le am fi avut și noi în viitor dacă nu era marea pricepere, patriotismul luminat și talentul D-lui Take Ionescu. Afară de Casa Rurală dela 1897 și care pune, ca în Rusia, pe țăran în contact direct cu proprietarul, s'au propus și alte soluții care să dea la o parte defectele aceștia, unele mai raționale, altele mai puțin raționale, unele care nu admit intervenția Statului și se mulțumesc numai cu ajutor din partea sa, altele care admit această intervenție; toate însă sînt bazate pe credit, adică dau sătenilor putința de a dobîndi credit ușor, dar nimic altceva.

Banca Agrară a D-nului Take Ionescu, băncile populare și casele centrale, ca în Franția, propuse

de D. D. Sturdza, sistemul mixt al D-lui I. Lahovary (Vezi *La Roumanie* dela 15 Aprilie 1907) sînt superioare sistemelor propuse de D. general Manu și de primul ministru rusesc D. Stolipin (*Le Temps* din 29 Mai 1907), decît banca țărănească a D-nului Haret (Vezi broșura din 1905 deja citată: *Chestia Țărănească*, pag. 16 și urm.) și de syndicatele D-lui Comșa (*op. cit.*, pag. 15) care sînt cu totul alt-ceva decît o instituție mare de credit ca Banca Națională sau creditele fonciare, cum se voește în realitate să se înființeze. Toate însă admit, ce e drept, o vînzare *benevolă*, cum există și astăzi.

Credința mea este că se va înființa o instituție numită Casă Rurală fiindcă așa a fost propusă prin Manifestul Regal de la 12 Martie. Această instituție însă nu va semăna de loc cu Casa Rurală propusă încă mai dinainte de partidul liberal.

Casa Rurală numai, nu va face ca chestia țărănească să meargă un pas înainte dacă *modul de a cultiva* nu se îmbunătățește, și dacă nivelul *moral* al săteanului nu va fi înălțat prin instrucție intelectuală și agricolă.

În Franța s'a crezut util să se creeze nouă instituții de credit numite *Casa Regionale*, care ar fi avut menirea să înlesnească țăranilor, ca și Casa noastră Rurală, cumpărări de pămînturi. Spre surpriza generală însă, milioanele acestor bănci au ră-

mas în fundul caselor lor de fer, săteanul n'a simțit nevoie să se împrumute și să-și mărească, peste puterile sale, micul său lot.

Dar mai este și altăceva. Țăranii francezi, de altmintreli ca toți agricultorii occidentali, sînt și economi; ei împrumută chiar pe Stat, iar nu se împrumută. Ce pași gigantiți ar face problema agrară la noi dacă și țăranul român ar fi mai econom și mai puțin nepăsător. Nu trebuie însă să-l acuzăm nici prea mult, căci defectele lui sînt mai mult efecte ale nepăsărei noastre decît cauza mizeriî lui.

Este dar indispensabil ca să-i redăm, prin instrucțiune, conștiința sa de om și viitorul țării va fi asigurat.

Nu pămînt să se mai împartă la țărani, nici speranța de a obține în viitor, căci n'ai de unde să mai dai, ci putința de a munci pe orî-ce cale și siguranța că el va dobîndi roadele drepte ale muncî sale. A voi să rezolvî chestia agrară în orî-ce țară agricolă prin distribuțiî de pămînt este sau a te crede în centrul Africeî sau a eluda această vitală problemă—și atunci problema va rămîne pururea deschisă.

Dar înfine Banca Rurală va fi votată.

Imî este teamă, că dacă Casa Rurală va fi rău organizată va deveni izvorul a noă revolte ca în Rusia (e de remarcat chiar că revoltele au loc unde este Casa

Rurală), așa că în loc să stingă chestia țărănească vei da ocazie la alta și mai gravă, cu cît țăranul va deveni mai conștient și mai cult. Ori-ce sistem s'ar adopta însă, trebuie căutat ca să nu înființăm instituția pentru un partid politic, cum avem Banca Națională sau Creditul Rural, căci Casa Rurală în mîna unui partid poate deveni și mai periculoasă decît Banca Națională și Creditul Rural.

Partidul liberal n'a avut decît un instigator puternic, pe D. Spiru C. Haret, care a devenit ministru numai și numai ca să acopere și să scape de pușcărie pe alți instigatori mai mici de cît D-sa, și tot a fost suficient ca să pună în foc a treia parte din țară; ce s'ar împlini însă cînd o instituție cum ar fi Casa Rurală, ar deveni arma partidului liberal în opoziție?

Cred că sînt înțelese.

Mă mărginesc aci asupra acestei chestiuni, căci ea va fi viu desbătută, iar chestiunea de organizare privește pe legiuitor.

Celelalte reforme propuse de D. Disescu (Vezi *Adevărul* dela 22 Martie 1907), ca monopolul alcoolului, sau reforma D-lui Costinescu, care vrînd să treacă drept ministru reformatorel va propune la toamnă *monopolul cîrciumilor*, reforma mai largă a administrației, suprimarea inalienabilității terenului de

muncă al țăranului (Yermoloff, *op. cit.*, p. 10) etc., sau ca soluțiile propuse de D. Em. Culoglu în *Patria* de la 9 Martie 1907, sau acelea ale D-lui Schileru din Gorj, sau de Manifest ca înființarea de comisii agricole (Yermoloff 334), din inspectori. (Vezi legea irlandeză din 1881) etc., toate vor trebui să se discute și să vină la locul lor.

Chestia rurală este gravă și complexă, și nu cu o singură soluție poate fi deslegată.

CONCLUZIE

D. Maior ne spunea în uvrăgiul său că legea din 1864 are trei lipsuri și anume:

- a) Puțin loc de muncă și de vatră,
- b) lipsă de pășune,
- c) lipsă de pădure.

Lipsa de pădure nu poate ușor fi împlinită, dar Statul, care este obligat să se gîndească la viitor, trebuie să reînceapă împăduririle și să nu desfacă mai departe, cu atîta nepăsare pădurile ce mai are.

Pentru celelalte două lipsuri am răspuns ce este de făcut în măsura posibilului, însă am ținut socoteală și de alți factori morali, culturali, administrativi și de bună ordine, care sînt tot așa de importanți—dacă nu și mai de căpetenie—decît lipsa de pămînt de muncă sau lipsa de pădure. Această din urmă observație ne explică de ce revolta a fost mult mai violentă în Oltenia și Muntenia, unde sătenii sînt mai avuți și au pămînt, decît în Moldova. Dincolo de Milcov și mai ales la miază-noapte a Moldovei, sătenii deși mai puțin avuți, dar sînt mai culți. Din nefericire nu se poate spune același lucru pentru cei de dincoace de Milcov.

Am arătat pe scurt și fără multă frazeologie starea problemei agrare, așa cum se pune astăzi în țara noastră și soluțiunile ei practice.

Ași fi pe deplin mulțumit ca ele se deștepte în spiritul legiuitorilor noștri toată atențiunea cuvenită pentru o problemă a cărei gravitate toți o știu, iar în Martie, 1907, mai cu toții am simțit-o.

— FINE —

Biblioteca Centrală
Regională Craiova

CUPRINSUL

	<u>Pag.</u>
<i>Prefață</i>	7
Problema Agrară în România	
<i>Manifestul Regal de la 12 Martie 1907</i>	9
<i>Datele Problemei</i>	13
I.—Jandarmăria	20
II.—Legea de Tocmelî Agricole	24
III.—Pășune Comune	33
IV.—Scoalele Agricole	36
V.—Reforma Succesorală	39
VI.—Reforma Judecătorească	47
VII.—Ordine și Administrație	49
VIII.—Deputații Colegiului al III-lea	57
IX.—Arendările la Săteni	62
X.—Casa Rurală	65
<i>Concluzie</i>	73
